

Milepæle i læreruddannelsen m.v.

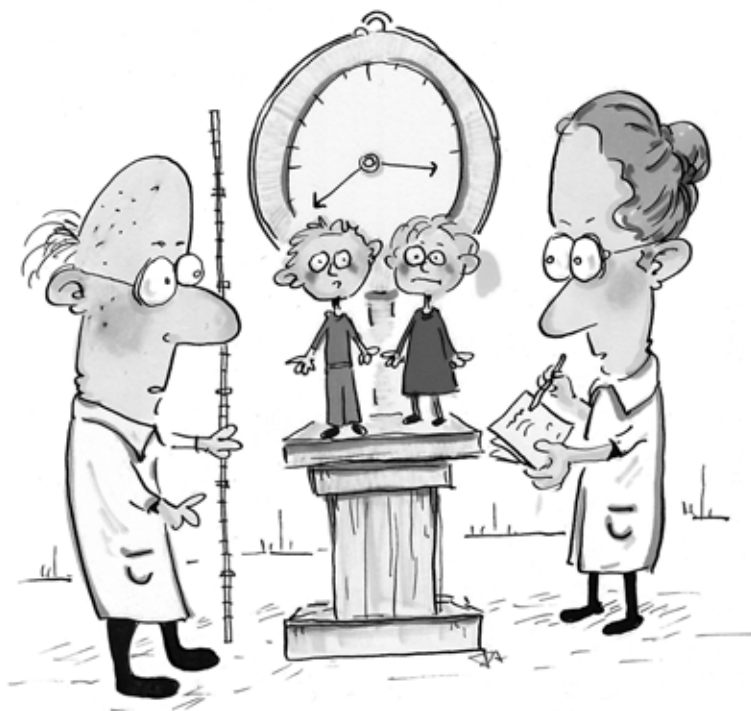
Af Signe Holm-Larsen

Da læreruddannelsesloven nu erstattes af en bekendtgørelse under professionsbachelorloven, skal der her bringes en kortfattet oversigt over nogle hovedpunkter i læreruddannelsens historie. Når der netop her ved lovens ophævelse søges oplistet nogle styringspejlemærker for læreruddannelsen gennem de seneste 250 år, skyldes det, at der formentlig vil blive mindre synlighed om fremtidige ændringer på området. De seneste års udvikling på uddannelsesområdet har stået i centraliseringens og fusionernes tegn. Det gælder også læreruddannelsen. Den aktuelle udvikling må ses som en klar forlængelse af de mange sammenlægninger mv. siden årtusindskiftet. Spørgsmålet er, om ændringerne så også fører til bedre kvalitet i uddannelsen.

Der er med hensyn til synlighed i den offentlige uddannelsesdebat stor forskel på, om et område har egen lov, sådan som læreruddannelsesområdet har haft det indtil nu, hvor ændringer til enhver tid skal behandles i Folketinget, eller om justeringer kan klares på embedsmandsplan. Det kan de, når den retlige ramme er en bekendtgørelse med reference til en rammelov, som det bliver tilfældet med læreruddannelsen i fremtiden. Der er ingen tvivl om, at den nye ordning opleves som en stor fordel af administratorer både i ministeriet og ude på institutionerne, fordi den giver langt større lokalt handlerum. Man risikerer desuden i langt mindre grad forstyrrende indblanding fra politisk hold.

Men hvad sætter man over styr, når der ikke mere er samme politiske fokus på området? I det seneste halve århundrede har der været heftige diskussioner i Folketinget, hver gang man har drøftet seminarieområdet, ikke mindst når der var sammenlægninger og nedlæggelser på dagsordenen. Folketingsmedlemmernes regionalpolitik er det blevet kaldt. Men den konklusion er måske lige hurtigt nok. Der er ingen tvivl om, at lærerseminariernes studerende og lærere – især på landet – har fungeret som dynamoer i det lokale kulturliv. Folketingsdebatterne om seminariednlæggelser o.l. har derfor til stadighed engageret vide kredse i befolkningen i lokal kulturel udvikling. Den bevidsthed om, at kulturliv også er et spørgsmål for almindelige borgere, risikerer at svækkes, når det politiske fokus er væk.

Et kort blik på oversigten bekræfter kendt viden, nemlig at lovenes funktionsperiode er blevet kortere og kortere med tiden. Seminariereglementet havde en levetid på 39 år, mens de seneste læreruddannelseslove er fra henholdsvis 1991, 1997 og 2006. Der er knap nok tid til at gennemføre et enkelt forløb, før der ændres på ny. Når læreruddannelsesloven fremover bliver en bekendtgørelse, kan ændringshastigheden accelerere uden større opmærksomhed. Det kan ikke afvises, at det kan føre til hurtigere ajourføringer.

Af endnu et blik på oversigten fremgår, hvordan uddannelsens rammer og indhold til enhver tid afspejlet periodens samfundssituation både økonomisk og holdningsmæssigt. Når udbuddet af uddannelser er så broget, som tilfældet var i første halvdel af 1800-tallet, ja så opstår der behov for en uafhængig eksamenskommission, der kan lægge et fælles kravniveau. Når der som i efterkrigsårene opstår lærermangel, ja så prøver man at afhjælpe den med indførelse af hurtigere uddannelsesgennemløb som studenterlinjen i 1947 og længere praktikforløb som den såkaldte ”græs-periode” under 1954-loven, hvor de lærerstuderende ikke var spor utilfredse med at komme nogle måneder ud i ”lønnet praksis”. Og når man lever med en stram økonomistyring i 2010’erne, så bliver uddannelsens normerede forløb ikke forlænget til en 5-årig uddannelse uanset skærpede indholds- og eksamenskrav.

I oversigten, på de følgende sider, er medtaget ikke alene de vigtigste love på læreruddannelsesområdet fra oprettelsen af de første præstegårdseminarier, men også andre milepæle i læreruddannelsens historie; eksempelvis kvindernes indtog i den indtil midten af 1800-tallet helt mandsdominerede lærerverden samt adgangskrav, der støt og roligt er blevet skærpet i takt med, at befolkningens almindelige uddannelsesniveau er opkvalificeret.

Hvornår:	Hvad:	Bemærkninger:
ca. 1760:	Oprettelse af et skolemesterinstitut i Tønder	Tønderprovsten Balthasar Petersens rundskrivelse af 13.1.1757 til provstiets præster om egnede elever til sin gratis lærerskole. Hans ”Fundations- og Donationsakt” af 1.8.1786 giver starten på undervisningen på det senere Tønder Seminarium mikkelsdag 1788.
1781	Oprettelse af Kiel Seminarium	Det første seminarium i det dansk-norske monarki. Havde til huse i Kiel i Hertugdømmet Holsten, der hørte under den danske konge.
1791:	Oprettelse af Blaagaard Seminarium	Det første seminarium i den danske del af det dansk-norske monarki. Fik til huse i hovedbygningen på det daværende landsted Blaagaard på nuværende Nørrebro; flytter 1808 til Jonstrup og skifter navn til Jonstrup Seminarium, der i 1955 flytter til Lyngby. Det senere Blaagaard Seminarium oprettes i 1859.
1818:	Seminariereglementet	Første fælles bestemmelser for dansk læreruddannelse; de tre vigtigste fag var religion, modersmål og matematik med henholdsvis 7, 6, og 6 ugentlige timer.
1857:	Seminarielov vedtages	Forlængelse fra 2- til 3-årig uddannelse med undervisning i 14 fag og skolelærereksamen ved en uafhængig eksamenskommission og ikke på institutionen selv.
1859:	Etablering af lærerindeeksamen	Eksamen gav adgang til ansættelse ved kommunale pigeskoler i København og i købstæderne.
1867:	Lov om en forandret Ordning af Skolelærereksamen	Forbedring af vilkårene for friseminarierne, ved at statsseminarierne fratages eksamensretten, og eksamenskommissionen bliver fælles for stats- og friseminarierne. Ansættelseskriterium i skolen er herefter en bestået og ikke blot gennemført lærereksamen. Eksaminerede lærerinder får adgang til også at undervise i drengeskoler og landsbyskoler.
1891-93:	De første seminarier for kvinder	Th. Langs forskoleseminarium i Silkeborg oprettes 1891 og i 1896 opnår fire private kvindeseminarier statsanerkendelse: foruden Th. Lang også N. Zahles, kvindeseminariet i Horsens og N. Femmers kvindeseminarium (indtil da Femmers kursus og seminarium).

1894:	Lov om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i folkeskolen m.m.	Afskaffelse af den centrale lærereksamen, og indførelse af samme krav til en 3-årig uddannelse for statsseminarier og statsanerkendte private seminarier samt fælles eksamenskrav for lærere og lærerinder. Desuden afskaffes statsseminariernes forstanderes dobbeltembeder som både forstandere og sognepræster.
1930:	Ny seminarielov	Uddannelsen bliver 4-årig, og der indføres optagelsesprøve i stedet for krav om et års forudgående praktisk skolegerning, undtagen hvis ansøgerne havde bestået studentereksamen, almindelig forberedelseksamen, realeksamen eller pigeskoleeksamen. Indførelse af et obligatorisk fremmedsprog og specialelæsning.
1947:	Indførelse af studenterlinje	Med baggrund i periodens lærermangel indføres mulighed for oprettelse af en 2½-årig studenterlinje som supplement til den ordinære læreruddannelse.
1954:	Ny seminarielov	Opdeling i en 4-årig normallinje med præparandklasse og en 3-årig studenterlinje; krav om ét selvvalgt linjefag (nyt begreb) og indførelse af "egnetheds erklæring" for lærergerningen. Frit eller bundet valg af linjefag bliver et varmt emne ved flere senere lærerlove.
1966:	Ny seminarielov	Akademisering; præparandklassen bortfalder, og stx/hf bliver adgangskrav; uddannelsen bliver 3½ eller 4-årig efter den studerendes valg. Bortfald af mødepligt, der erstattes af flere eksaminer, herunder stopprøve efter 1. år i dansk, matematik, kristendomskundskab og skrivning; to selvvalgte linjefag. Etablering af et "Studerendes Råd" ved hvert seminarium. Småbørnslærerindeuddannelsen bortfalder.
1970	Akademisering af underviserne	Betænkning nr. 584 om "uddannelseskrav til seminariernes lærere" lægger op til øget akademisering af seminarielærere, så de er cand.pæd. eller cand.mag. Uddannet, men forslaget udmøntes aldrig i lovgivning.
1971	Sidste forskolelærerinder dimitteres	Statens Forskoleseminarium lukker definitivt 1972 efter afslag på ansøgning om forsøgsskolevirksomhed.
1975	Revision af specialer	De pædagogiske specialer A, B og C slås sammen til ét speciale med en obligatorisk del og en selvvalgt speciale-del.

1985	Uddannelsen bliver 4-årig	Uddannelsen forlænges, og 1. årsprøven bortfalder.
1982-89	Nedlæggelser og sammenlægninger af 11 lærerseminarier, så der var 18 tilbage	<p><i>Besluttet nedlagt eller sammenlagt:</i></p> <p>1982: Gedved Seminarium, Th. Langs Seminarium (begge lukkede i 1986)</p> <p>1983: Hellerup Seminarium (sammenlagt med Frederiksberg i 1986)</p> <p>1984: Statsseminariet på Emdrupborg (sammenlagt med Blaagaard), Ranum Seminarium (lukkede 1987)</p> <p>1989: Esbjerg Seminarium (sammenlagt med Ribe). Jonstrup Seminarium (sammenlagt med Blaagaard), Herning Seminarium (lukkede 1992), Kolding Seminarium (lukkede 1992), Marselisborg Seminarium (sammenlagt med Aarhus Seminarium) og Tønder Seminarium (sammenlagt med Haderslev).</p> <p><i>Tilbage er:</i></p> <p>Blaagaard Statsseminarium, Frederiksberg Seminarium, Københavns Dag- og Aftenseminarium, N. Zahles Seminarium, Haslev Seminarium, Holbæk Seminarium, Vordingborg Seminarium, Odense Seminarium, Skaarup Statsseminarium, Haderslev Statsseminarium, Hjørring Seminarium, Jelling Statsseminarium, Nr. Nissum Seminarium, Ribe Statsseminarium, Silkeborg Seminarium, Skive Seminarium, Aalborg Seminarium samt Århus Dag- og Aftenseminarium</p>
1991:	Lov om uddannelse af lærere til folkeskolen	Fokus på decentralisering: Seminarierne får egen bestyrelse, som bl.a. skal godkende seminariets studieordning inden for gældende rammer; årsværk bliver ny målestok i stedet for timetal, og støtten beregnes efter taxameterprincippet. Uddannelsen deles op i en 1. del (fællesfag) og en 2.del (linjefag, pædagogisk speciale og almen didaktik); linjefagene råder nu kun over 4 semestre.
1997:	Ny læreruddannelseslov	Indførelse af det nye fag ”Skolen i samfundet”, CKF’er i alle fag og bestemmelser om de studerendes aktive deltagelse i undervisningen; 4 linjefag; fællesfagene bortfalder bortset fra kristendoms-kundskab/livsoplysning og de pædagogiske fag; det pædagogiske speciale udskiftes til ”en større selvvalgt opgave”, fra 2001 benævnt ”bacheloropgaven”.

2000:	Seminarierne samles i betingede og ubetingede CVU'er, og DLH bliver DPU	CVU-loven samler en række mellemlange videregående uddannelser, herunder lærer- og pædagoguddannelserne. Alle bliver selvejende institutioner, også statsseminarierne. Samtidig med DLH's omdannelse til DPU overføres de tidligere lokalafdelingens efteruddannelse af lærere til seminarierne, mens DPU indtil 2010 kun måtte udbyde master- og kandidatuddannelser.
2002	Meritlærerbekendtgørelse under om Åben Uddannelse	Som svar på forventet lærermangel i folkeskolen indføres en meritlæreruddannelse som en erhvervsrettet videregående efteruddannelse for personer med forudgående kvalifikationer og erfaringer. Meritlæreruddannelsen, der har deltagerbetaling, består af 2 linjefag, 3 pædagogiske fag og praktik; varigheden afhænger af den studerendes forudsætninger og udgør mindst 2,05 årsværk.
2006:	Lov om uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen	Færre og større linjefag på i alt 2,4 årsværk; aldersspecialisering i de store linjefag (1,2 årsværk) dansk og matematik; andre store linjefag er natur/teknik, fysik/kemi, engelsk, historie og idræt, mens folkeskolens øvrige fag bliver små linjefag (0,6 årsværk). Detaljerede linjefagsbindinger fører til, at mange af de små linjefag vælges af få studerende. Nedlæggelse af faget "Skolen i samfundet", opstramning af praktikbedømmelsen med beståkrav allerede efter første praktikperiode; genindførelse af mødepligt på uddannelsens første år.
2007:	CVU'erne samles i professionshøjskoler	Professionshøjskolerne får som ansvarsområde alle professionsbacheloruddannelser, herunder læreruddannelsen, pædagoguddannelsen og øvrige mellemlange uddannelser, mens seminariebegrebet forsvinder ud af dansk uddannelsespolitik.
2012-13:	Læreruddannelsesloven afløses af en bekendtgørelse om læreruddannelse	Læreruddannelsesloven erstattes af en bekendtgørelse under professionsbachelorloven; de nye regler får virkning for optaget sommeren 2013.

Og hvordan er det så gået med sammenlægninger og nedlæggelser af læreruddannelsessteder efter 1980'ernes reduktioner? I efteråret 2012 udbydes der rent faktisk læreruddannelser på de fleste af de gamle seminarielokaliteter:¹

¹ Det Nødvendige Seminarium i Tvind eksisterer stadig, men fik i 1992 frataget retten til at udanne lærere til folkeskolen.

- Læreruddannelsen Blaagaard/KDAS, UCC
- Læreruddannelsen Bornholm, UCC
- Læreruddannelsen i Esbjerg, UCS
- Læreruddannelsen i Haderslev, UCS
- Læreruddannelsen i Hjørring, UCN
- Læreruddannelsen i Jelling, UCL
- Læreruddannelsen i Nørre Nisum, VIA UC
- Læreruddannelsen på Fyn, UCL
- Læreruddannelsen i Skive, VIA UC
- Læreruddannelsen i Silkeborg, VIA UC
- Læreruddannelsen i Aalborg, UCN
- Læreruddannelsen i Aarhus, VIA UC
- Læreruddannelsen Zahle, UCC
- Læreruddannelsen på Frederiksberg, Metropol
- Campus Roskilde (Holbæk), UCSJ
- Campus Roskilde (Trekroner), UCSJ
- Campus Storstrøm (Vordingborg), UCSJ
- Den Frie Lærerskole (Ollerup)²

Uddannelsesstederne er nu blot afdelinger under de tværfaglige professionshøjskoler, og dermed er beslutninger om udbud og omfang blevet lagt et niveau op. På tilsvarende vis har lovens konvertering til bekendtgørelse medført et lavere beslutningsniveau. Til sammen giver det et hurtigere og mindre kompliceret beslutningshierarki. Prosit – må det blive til gavn og glæde!

Se mere om forløbet i de seneste ændringer i læreruddannelsen i artiklen ”Så blev inklusionen en realitet – uddannelserne i folketingsåret 2011-2012” i afsnittet ”Læreruddannelsen bliver lettere at ændre fremover”.

² Den frie Lærerskole tilbyder en 5-årig læreruddannelse målrettet efterskoler, friskoler og højskoler. Dimittenden kan indstille sig til en særligt tilrettelagt såkaldt Ollerupprøve og derved få adgang til ansættelse i folkeskolen. Der aflægges prøve i to fag - herunder i et eller to linjefag - ud af fire valgmuligheder. Der er ikke krav om at følge undervisning inden prøveafleggelse, men det er en mulighed.

Kilder:

- Braad, K.B.: Kapitel 8 ”Resumé af læreruddannelsen 1791-1954” i *Er teori praktisk? En historisk undersøgelse af teori, praksis og praktik i læreruddannelsen, med særlige nedslag i læreruddannelserne fra 1894 og 1966*. Ph.d.-afhandling 2008.
- Braad, K.B., Larsen, C., Markussen, I., Nørr, E. og V. Skovgaard-Petersen: *For at blive en god lærer – Seminarier i to århundreder*. Odense: Syddansk Universitetsforlag 2005.
- Hilden, A. og E. Nørr: *Lærerindeuddannelse – Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften*. Odense: Odense Universitetsforlag 1993.
- Holm-Larsen, S.: ”Så blev inklusionen en realitet – uddannelserne i folketingsåret 2011-2012” i *Uddannelseshistorie 2012*.
- Kampmann, T.: *Kun spiren frisk og grøn – Læreruddannelse 1945-1991*. Odense: Odense Universitetsforlag 1991.
- Kampmann, T.: Artiklen ”Lærerseminarium”; *Den Store Danske Encyklopædi*, bd. 12 s. 410. Danmarks Nationalleksikon 1998.

<http://www.emu.dk>: Danmarks Undervisningsportal.

<http://www.ug.dk>: UddannelsesGuiden, Ministeriet for Børn og Undervisnings vejledningsportal.

Signe Holm-Larsen (f.1939). cand.pæd. i fransk. Tidligere lærer, fagkonsulent, skoledirektør og fagredaktør for sprog og pædagogik ved Danmarks Nationalleksikon. Chefredaktør på Kroghs Forlag 2001-2007; herefter redaktør ved Dafolo indtil 2012. Egen konsulentvirksomhed vedrørende pædagogiske spørgsmål. Forfatter til bl.a. almen-pædagogiske værker samt undervisningsmaterialer i fransk og latin.